

УДК 2:355.1(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.35>

ВІЙСЬКОВЕ КАПЕЛАНСТВО ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ СВЯЩЕНОСЛУЖИТЕЛІВ У ДЕРЖАВОТВОРЕННІ УКРАЇНИ: ДУХОВНО-АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Андрій Копистинський

*Український католицький університет,
філософсько-богословський факультет
проспект Івана Павла II, 35а, 79070, м. Львів, Україна
<https://orcid.org/0009-0009-7503-4188>*

У статті досліджено духовний та аксіологічний виміри державотворення України з особливим акцентом на служінні греко-католицьких капеланів у забезпеченні та наданні духовної підтримки громадян та військовослужбовців. Автор аналізує теоретичні підходи різних інтерпретацій поняття «державотворення» в історико-філософському, соціологічному та богословському дискурсах. Зокрема, розглядається внесок Чарльза Тіллі у формування концепції державотворення як процесу, що охоплює централізацію влади, мобілізацію ресурсів і розвиток управлінських інститутів. Вивчається еволюція концепту Тіллі та запропонованого ним шляху розвитку – від унілінійного підходу до механістичного бачення, яке дозволяє оцінювати державотворення як результат взаємодії численних факторів у різних історичних та соціальних контекстах.

Висвітлено особливий характер українського державотворення, зокрема багатовіковий історичний процес, тісно пов'язаний з культурними, політичними, соціальними та релігійними чинниками, який формує унікальну національну ідентичність і ціннісну основу держави. Розглянуто визначення поняття державотворення, запропоновані українськими дослідниками, зокрема С.М. Коником та В.Ф. Нестеровичем, які підкреслюють багатовимірність процесу та його аксіологічну спрямованість.

Особлива увага приділяється ролі греко-католицьких капеланів у становленні українського війська та суспільства загалом. Розкривається зміст духовно-пастирського служіння капеланів, їхня участь у формуванні морально-духовних та етичних цінностей військовослужбовців, підтримці патріотизму, національної свідомості та солідарності. Висвітлюється історія відновлення інституції військового капеланства в Україні з 1990-х років, створення структур УГКЦ для забезпечення пастирської опіки в армії, а також взаємодія капеланів із волонтерами, добродіями та релігійними громадами в контексті сучасних викликів, зокрема війни, яку на території України розпочав російський агресор. Також акцентується увага на духовному та аксіологічному вимірах як ключових у державотворенні, адже вони формують моральну основу держави та забезпечують стійкість суспільства в умовах кризи. Наголошується на важливості капеланського служіння, яке сприяє утвердженню базових, національних, політичних, соціальних та духовних цінностей, які є фундаментом державності та розвитку суспільства. Стверджується, що поєднання духовного виховання, морального формування особи та патріотичного розвитку військовослужбовців сприяє зміцненню держави та її інституцій.

Отже, у дослідженні підкреслено важливість інтеграції духовно-аксіологічного аспекту в державотворчий процес, визначено роль капеланів як ключових суб'єктів формування духовного потенціалу суспільства та показано, що їхня діяльність є невід'ємною складовою частиною процесу становлення української державності та національної ідентичності.

Ключові слова: державотворення, капеланське служіння, духовність, цінності.

Вступ. Духовний та аксіологічний аспекти є невід'ємною складовою частиною державотворення та діяльності Церкви. Стабільність і розвиток держави значною мірою залежать від духовного зростання громадян та їхнього життя відповідно до духовно-моральних цінностей, а також наявності міцного підґрунтя для особистісного розвитку. В умовах української демократії кожна людина має право на свободу світогляду та віросповідання, включно з можливістю сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, здійснювати релігійні обряди індивідуально або спільно та провадити релігійну діяльність [Конст. ст. 35]. Релігійна консолідація є одним із ключових чинників державотворення української нації.

Особливу роль у цьому процесі відіграють капелани різних конфесій, зокрема священнослужителі Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ). Внесок УГКЦ у державотворчі процеси, особливо в XXI столітті, досліджували численні науковці, серед яких Michał Wawrzonek і Tomasz Szyszlak (2023), Heleen Zorgdrager (2023), Людмила Филипович та Оксана Горкуша (2015), Тетяна Ковтунович і Тетяна Привалко (2019), Михайло Забанджала (2018).

Мета дослідження полягає у визначенні ключових духовно-аксіологічних аспектів державотворення та оцінюванні їх реалізації, зокрема через капеланське служіння. Проблематика дослідження зумовлена необхідністю аналізу ролі капеланства в розвитку державних інститутів та духовного потенціалу населення, особливо в умовах сучасних викликів, зокрема війни в Україні, розпочатої російським агресором.

Актуальність дослідження зумовлена не лише сучасними воєнними подіями, а й історичною роллю капеланського служіння в Україні. Відновлення інституції військового капеланства на державному рівні потребує наукового обґрунтування та аналізу сучасних практик, щоб оцінити їх внесок у духовно-моральне формування військовослужбовців.

Методологія дослідження базується на комплексному аналізі попередніх наукових праць, порівнянні підходів до державотворення та капеланства, а також історико-теоретичному аналізі розвитку духовного служіння в Україні. У фазі синтезу здійснюється оцінювання запропонованих шляхів реалізації духовно-аксіологічних принципів у контексті сучасного державотворення, а також окреслюються перспективи їх практичного впровадження.

Виклад основного матеріалу. Поняття «державотворення» є доволі сучасним терміном, який широко використовується в політичному, правовому, соціально-економічному, історико-культурному, філософському та богословському дискурсах. Його витоки сягають часів античності. Філософи Арістотель і Платон у своїх працях «Політика» та «Держава» пропонували концептуальні шляхи формування держави. Проте в цих працях не знайдемо конкретизації поняття державотворення.

Систематичне визначення поняття державотворення з'явилося в сучасній соціологічній науці, зокрема в роботі Чарльза Тіллі (Charles Tilly) «The Formation of National States in Western Europe» (1975). Слід зазначити, що Тіллі був доволі сумлінним і чесним науковцем, який не цурався спростовувати навіть свої тези, змінювати погляди та рецензувати свої ж праці [9, р. 241]. Загалом, Тіллі розглядав державотворення як процес централізації влади та формування управлінських інститутів, зумовлений ендемічними війнами в Європі, що змушували правителів мобілізувати ресурси та створювати армії для контролю територій. Це, на думку Тіллі, й стало поштовхом до формування сучасних національних держав. І це був період, в якому Чарльз Тіллі був прихильником теорії модернізації [9, р. 243]. Однак у 1990 році Тіллі розкритикував власну

працю «The Formation of National States in Western Europe» (1975 року)¹, перейшовши від досить спрощеного підходу (модернізаційна теорія, унілінійна історія) до складнішого, механістичного бачення, в якому немає єдиного «шляху» становлення держави [13, р. 12]. Звідси, згідно з Тіллі, історію не слід сприймати як результат загальних історичних закономірностей, а як низку контингентних (випадкових або ситуаційно зумовлених) механізмів. Зокрема, детальніше про це соціолог говорить у статті «Mechanisms in Political Processes» [12, р. 21–41], де наголошує на тому, що на розвиток європейських держав, а отже, на державотворення, впливали два важливі фактори: накопичення капіталу та війни² [9, р. 245].

Механістичне бачення, зокрема метод Тіллі, а також сформульовані ним ідеї є вкрай важливими, адже проливають світло на розуміння поняття державотворення. Останнє впродовж історії України набуло своїх, характерних для нашого минулого відтінків, отримало нові конотації, які відображають характер і дух народу. У стислому розумінні державотворення – це складний, комплексний, довготривалий і багаторівневий процес формування держави, зумовлений культурними, політичними, релігійними та іншими чинниками. Сучасні дослідники підкреслюють, що українське державотворення має унікальні риси, що відрізняють його від європейських аналогів. Дослідник проблематики державотворення Сергій Миколайович Коник пропонує авторське визначення цього поняття: «Державотворення – це процес, спрямований на актуалізацію національної ідеї в галузі державного управління, вироблення та втілення ідеології державотворення, створення й становлення держави як системи відносин та її інститутів, що мають забезпечити життєздатність і розвиток держави» [3, с. 3]. Володимир Нестерович додає історичний контекст до розуміння державотворення³ в Україні і розглядає його як багатовіковий процес зародження, розвитку та утвердження державності, що ґрунтується на сукупності внутрішніх та зовнішніх чинників: національних, територіальних, політичних, правових, соціальних, економічних та культурних [5, с. 83]. Таким чином, державотворення – це процес формування, становлення й розвитку держави як політико-правового інституту та суспільної

---

¹ Тіллі зазначав: «[Це була] нова унілінійна історія, яка вела від війни – до стягнення податків і репресій – і далі до формування держави. Ми продовжували, більш-менш не замислюючись, припускати, що європейські держави пройшли один головний шлях – той, яким ішли Британія, Франція та Бранденбург-Пруссія, – а досвід інших держав вважали ослабленими або невдалими версіями тих самих процесів. Це було помилкою». С. Tilly, *Coercion, Capital, and European States, AD 990–1990*, Oxford 1990, р. 12.

² Ван дер Лінден, дослідник праць Тіллі, писав: «Війни були ендемічним явищем у європейській системі держав, і правителі все більше поклалися на капіталістів для фінансування організації насильства, тоді як капіталісти потребували держав як гарантів приватної власності». M.V. d. Linden, «Survey: Charles Tilly's Historical Sociology», *Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis*, Amsterdam 2009, р. 245.

³ У статті «Поняття “державотворення в Україні” та його сутнісні риси» Володимир Нестерович розглядає поняття державотворення в історичному контексті державотворення України. Отже, Нестерович пропонує: «визначити поняття “державотворення в Україні” як унікальний, багатовіковий складний процес зародження, розвитку та утвердження України як суверенної, незалежної, демократичної та правової держави, в основі якого лежить сукупність тісно взаємопов’язаних зовнішніх та внутрішніх національних, територіальних, політичних, правових, соціальних, економічних та культурних факторів». В.Ф. Нестерович. Поняття «державотворення в Україні» та його сутнісні риси. *Право і суспільство*. 2020. № 1. с. 83.

організації. Поняття державотворення включає основні аспекти⁴: історичний, політичний, правовий, соціальний, економічний, міжнародний, культурний, духовний. Останній невід’ємно пов’язаний з аксіологічним.

Своє бачення проблематики державотворення свого часу запропонував також митрополит Андрей⁵ у праці «Як будувати рідну хату» [7]. Також у численних документах та постановах Синоду УГКЦ пропонуються шляхи розв’язання певних аспектів цього процесу. І що найважливіше, ця тема висвітлена й у вченні Церкви⁶, зокрема йдеться про Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» [2, с. 287–292]. Загалом, у цьому документі Церкви йдеться про функції й межі державної влади, пропонуються розв’язання питань щодо смертної кари, моральної відповідальності за державу, любов до Батьківщини і народу у світлі християнського вчення.

Розуміючи важливість війська, тобто його роль у процесі українського державотворення та надання духовного супроводу військовослужбовцям, УГКЦ доклала чимало зусиль для становлення інституції військового капеланства, зокрема впродовж останніх тридцяти років. Адже «зародження військово-християнського руху в сучасній Україні почалося в 1994 році, коли 12 травня у Львові на науково-практичному симпозиумі «Духовно-гуманітарні проблеми розбудови Збройних Сил України», який проводив Національний інститут стратегічних досліджень спільно з Інститутом історії релігії, була започаткована як консультативний орган Міжцерковна рада з питань душпастирської роботи в збройних формуваннях України» [4]. Згодом, у 1995 році, блаженніший Мирослав-Іван Любачівський, розуміючи складність процесу державотворення та свою роль і відповідальність

---

⁴ Про деякі з них також говорить Нестерович, загалом виокремлюючи п’ять сутнісних рис поняття «державотворення в Україні»: *унікальність* – державотворення є тією рідкісною категорією, яка в українських наукових та офіційних джерелах має особливий зміст, який є відмінним від національних аналогів цього поняття в інших мовах; *історичний контекст* – в основі національного державотворення лежить багатограничний складний процес зародження та розвитку української державності, результатом якого стало проголошення незалежності України та її утвердження як суверенної і незалежної держави; *програмний характер* – державотворення в Україні є важливим підґрунтям для визначення подальших напрямів, принципів та перспектив розвитку держави та суспільства в Україні; *багатомірність* – державотворення в Україні ґрунтується на сукупності тісно взаємопов’язаних між собою зовнішніх та внутрішніх територіальних, національних, політичних, правових, соціальних, економічних та культурних факторів; *аксіологічний характер* – утвердження України як суверенної та незалежної держави є цивілізаційним надбанням української нації, усього українського народу». В.Ф. Нестерович. Поняття «державотворення в Україні» та його сутнісні риси. *Право і суспільство*. 2020. № 1. с. 89–90.

⁵ Якщо стисло висвітлити основні концепти цього послання, то, згідно з митр. Андреем, в основі не лише українського, а будь-якого державотворення мають бути духовно-моральні засади. Влада як така дається Богом, це дар, яким народ орудує. Ті, кому вона дається, повинні передусім дбати про забезпечення розвитку родини та громади, що є фундаментальними аспектами державотворення. Діяльність Церкви, безсумнівно, є в основі державотворення, вона є потрібною у всіх вимірах суспільного життя. Не менш важливим чинником є збереження культурно-історичного надбання українського народу та плекання української мови, що також служить для держави об’єднувальним чинником.

⁶ Щодо розуміння поняття «держави», зокрема, зазначається: «Держава є формою організації життя нації. Кожен народ прагне забезпечити свою ідентичність через створення держави. Як політична спільнота, держава існує задля спільного добра тоді, коли через відповідну діяльність поглиблює, конкретизує та охороняє моральні цінності народу. Така держава сприяє розвитку кожної особи й тому не нехтує основними суспільними цінностями свободи, справедливості, рівності». *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха*, Львів 2011, с. 287.

не лише за Церкву, а й державу⁷, порушував питання, виступаючи перед учасниками конференції «Армія та духовність: свобода совісті та релігії», про створення окремої структури на кшталт військового ординаріату задля забезпечення повноцінної пастирської опіки в армії⁸ [6, с. 102–103].

З вищезазначеного слід виокремити основні духовно-аксіологічні аспекти державотворення:

1. Морально-етичний вимір – у державотворенні виражається в моральних засадах, як представників влади, так і громадян, що передбачає чесність, справедливість, служіння спільному благу.

2. Релігійно-світоглядний чинник – традиції віри, християнської чи інших духовних систем формують ціннісні орієнтири суспільства: гідність людини, солідарність, милосердя, любов до ближнього, що впливають на законодавство, освіту, суспільну мораль і національну ідентичність.

3. Культурно-національна ідентичність, завдяки якій духовність народу виявляється в мові, культурі, історичній пам'яті, у здатності до єдності на основі спільних символів і традицій. Це духовна сила, що об'єднує громадян навколо ідеї державності.

4. Культурно-освітній аспект – у процесі державотворення охоплює освіту й виховання, що формують почуття відповідальності, любов до Батьківщини, повагу до закону, інших людей і до морального порядку.

5. Духовне формування особи як чинник стійкості держави. Духовно зріле суспільство має внутрішній потенціал самозбереження, здатність долати кризи не лише матеріальними, а й моральними ресурсами – довірою, вірою, взаємопідтримкою, жертівністю.

Допомогти військовослужбовцям у реалізації цих аспектів є основним завданням капеланського служіння.

Тепер слід детальніше розглянути роль капеланського служіння та двох його аспектів: священнодіяння та духовне лідерство.

Капеланське служіння в традиції греко-католицької Церкви завжди розглядається крізь призму пастирського служіння⁹. Зокрема, у «Догматичній конституції про Церкву *Lumen gentium*» йдеться про різні служіння, до яких Бог покликає відповідних людей,

⁷ Зокрема, блаженніший кардинал наголошував: «Держава – це Богом благословенна людська громада на певній території і границях. Тому кожен її громадянин, а тим більше воєк, незалежно від віровизнання, походження і стану, покликаний у совісті перед Богом до творення великого морального і матеріального добра та для збудування і захисту її цілості». *Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви (1989-2008)* [=Джерела християнського суспільного вчення та служіння, 1] / заг. рад. Леся Коваленко, Львів: УКУ 2008, с. 103.

⁸ Відтак послідували певні дії для втілення окресленої мети. Зокрема, Синод єпископів УГКЦ, який проходив у Львові-Крехові 1–8 вересня 1999 року, вирішив та постановив створити спеціальний фонд для підтримки розвитку військового капеланства. У наступні роки продовжувалася робота над «Статутом відділу військового духовенства (капеланства) УГКЦ». Врешті, у 2006 році в структурі УГКЦ було створено Департамент військового капеланства при Патріаршій курії. *Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви (1989-2008)* [=Джерела християнського суспільного вчення та служіння, 1] / заг. рад. Леся Коваленко, Львів: УКУ 2008, с. 169; 224.

⁹ З-поміж численних Церковних документів, у яких, зокрема, особлива увага прикута до пастирського служіння, можна виокремити такі: *Lumen gentium* (Догматична конституція про Церкву, 1964); *Gaudium et spes* (Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі, 1965); *Christus Dominus* (Декрет про пастирський уряд єпископів у Церкві, 1965); *Presbyterorum ordinis* (Декрет про служіння і життя священників, 1965), а також *Pastores gregis* (Іван Павло II, 2003) – після синодального звернення про служіння єпископів як пастирів Божого народу.

а все заради того, щоб вірні, «вільно й упорядковано прямуючи до однієї мети, прийшли до спасіння» [1, с. 70]. Таким чином, пресвітери, котрі отримали від Бога через єпископську хіротонію дар священства, покликані передусім звершувати Святі Тайни, які є не лише явленням самого Христа у світі, Його завжди присутності в Церкві, а насамперед знаком дії Трійного Бога¹⁰. Завдання кожного священнослужителя з найпалкішою любов'ю звершувати покликання, до якого його покликав Бог¹¹.

Поряд із тим священнослужитель покликаний навчати, допомагати, підтримувати, інколи, особливо в надскладних життєвих ситуаціях, просто бути поруч, завжди супроводжуючи молитвою в любові. Його служіння поширюється далеко за межі війська. Адже капелан також працює з родинами військових. В українських реаліях він також співпрацює з волонтерами та добродіями в Україні та її за межами, які небайдужі до України та українського війська. Капелан у такий спосіб своєю поставою ісповідує свою віру, свідчить про дію Божої любові, Його присутність і дію в житті людини. Варто зазначити, що проблематика саме духовної опіки військовослужбовців досі недостатньо висвітлена і потребує ґрунтовних досліджень. Про це йдеться, зокрема, у статті «How Military Chaplains Strengthen the Moral Resilience of Soldiers and Veterans: Results From a Case Studies Project in the Netherlands» [11, р. 605].

Військовослужбовці, як і всі громадяни, мають право на задоволення своїх потреб. Це право гарантоване Конституцією України, зокрема вже згадуваною статтею 35. Однак служіння у війську часто не дає військовослужбовцю можливості відвідувати храм чи брати участь в інших заходах його релігійної спільноти. Тому присутність капелана у війську є невід'ємною складовою частиною як правдивого державотворення, так і демократичного устрою. У всьому Західному світі капеланство й нині зберігає своє значення як професійна діяльність, забезпечуючи духовне служіння широкому колу людей у найрізноманітніших сферах [8, р. 397].

Держава, в основі якої лежить народ, буде розвиватись настільки, наскільки народ зростає духовно. Зокрема, на цьому наголошує у своїй статті Гелін Зоргдрагер, зазначаючи, що «Українська греко-католицька Церква та її інтелектуали були одними з перших, хто приєднався до протестів Євромайдану» [14, р. 1]. Як також згадує про те, що «Греко-католицькі священники першими збудували молитовний намет на Майдані, яким вони невдовзі почали користуватися разом зі своїми православними братами та православними вірянами» [14, р. 1–2]. Згодом, після подій на Майдані, численні наші священнослужителі як волонтери відправились на східні терени держави задля підтримки, і не лише духовної,

¹⁰ «Відповідно до своєї частки влади, виконуючи місію Христа – Пастиря і Глави, вони, збираючи Божу родину в єдиному братстві, через Христа в Дусі приводять її до Бога-Отця». *Документи Другого Ватиканського Собору (1962–1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі* / пер. з лат. / Український католицький університет, Львів: Свічадо 2023, с. 82.

¹¹ Церква в найглибшій своїй сутності є містичним Тілом Христа Господа, спільнотою єднання Бога з людиною. Бажання Бога одне – спасіння людини та дарування їй вічного життя. І це спасіння Бог реалізує впродовж історії людства. Капелан, згідно з вченням Церкви про пастирське служіння священника, насамперед покликаний звершувати Святі Тайнства, що є основою життя Церкви. Адже у звершенні Тайнств являється невидима присутність Трійного Бога. Мовою аналогії можемо провести паралель, порівнюючи принцип звершення з державотворенням. Останнє стається тоді, коли кожен член суспільства, який займає певне суспільне становище, сумлінно виконує доручене йому завдання. Або ж, наприклад, закони діють тоді, коли члени суспільства їх дотримуються. Без їх дотримання вони є лише словами, викладеними на папері, й не більше. Крім того, священнослужитель покликаний постійно реалізувати заклик самого Господа Ісуса: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 19–20). Проповідь Євангелія є свідченням безперестанної дії живого Бога.

численних вірних, які стали на захист Батьківщини. Надважливі аспекти державотворення – патріотизм, національну свідомість, любов до Батьківщини та плекання цінностей, які з них випливають у війську завдяки старанням священнослужителів УГКЦ, аналізує І. Ломачинська у статті «The phenomenon of military chaplaincy in the spiritual and worldview paradigm of modern Ukraine» [10]. Таким чином, капеланське служіння є однією з найважливіших місій у контексті осягнення самобутності держави, адже забезпечує підтримку духовного зростання тих, хто стоїть на її захисті.

Священик також сприймається вірними як духовний лідер. Це важливий фактор у творенні особистісних взаємин. Без лідерських якостей, особливо у війську, де сама атмосфера вимагає мужності та стійкості, священнику вкрай важко буде не лише побудувати партнерські відносини, а й підтримувати їх. Одним із важливих аспектів життя військовослужбовців є наслідування в доброму старших за званням. Кожен із них не лише виконує накази командирів, а й уважно стежить за їхньою поведінкою. Аналогічно відбувається в стосунках між капеланом та військовослужбовцями. Тому вирішальними в побудові стосунків є цінності, які загалом охоплюють різні аспекти: духовні, моральні, культурні, етичні тощо.

Із цього випливає, що не менш важливим у державотворенні є аксіологічний аспект, який стосується цінностей, ідеалів та сенсу осягнення цілей, реалізація яких слугує підґрунтям для формування держави. Основними рисами аксіологічного аспекту є такі елементи:

1. *Базові цінності*: свобода, справедливість, демократія, рівність, верховенство права, права людини;

2. *Національні цінності*: самовизначення народу, збереження національної ідентичності, мова, культура, історична пам'ять;

3. *Політичні цінності*: народовладдя, легітимність влади, участь громадян у прийнятті рішень;

4. *Соціальні цінності*: гідність особи, соціальна справедливість, солідарність, добробут;

5. *Морально-етичний вимір* (йдеться про державу як простір для реалізації моральних норм і загального блага).

І врешті, до духовних цінностей, винятково в контексті цінностей, можна віднести такі поняття, як: любов, віра, надія, гідність, правда, совість, єдність, мир, прощення, служіння. Загалом, аксіологічний аспект державотворення – це ціннісна основа існування та розвитку держави, яка визначає її цілі, легітимність і місце в житті суспільства. Церква навчає, що «Народ – це духовна спільнота осіб, об'єднана мовою, традицією, історією, культурною спадщиною. Народ розвиває національні цінності, які є основою його ідентичності» [2, с. 291]. Капелан як лідер своїм служінням сприяє втіленню військовослужбовцями цих цінностей. Таким чином, відбувається не лише вдосконалення військовослужбовця, а й держави, основою якої є він чи вона. Це підкреслює І. Ломачинська: «Релігійна та просвітницька діяльність спрямована не лише на моральні й духовні цілі, але й на формування громадянського обов'язку захищати державу та виховання особового складу в дусі патріотизму, братерства й взаємної поваги» [10, р. 40]. Цінності відіграють важливу роль у становленні та реалізації людиною себе самої, своїх талантів та життєвого шляху. Вони також відіграють важливу роль у державотворенні, позаяк цей процес реалізують творці будь-якої держави – люди.

Конкретний приклад капеланського служіння греко-католицьких священнослужителів у процесі державотворення свідчить про необхідність відновлювати давню традицію

капеланства з усіма її можливостями та багатим, історично здобутим досвідом. У своєму вченні Церква, зокрема помісна Українська Греко-Католицька Церква, завжди наголошує на важливості духовного та аксіологічного аспектів як у житті людини, так і держави. Тому однією з важливих перспектив, яку варто реалізувати якнайшвидше, буде зміцнення стосунків, взаєморозуміння між Церквою та державою та поглиблене пізнання одне одного.

Висновки. Дослідження духовного та аксіологічного вимірів державотворення України засвідчує, що ці складники є невід'ємною частиною формування державності та забезпечення її стійкості. Аналіз теоретичних підходів до поняття «державотворення» демонструє багатовимірний характер цього процесу, що охоплює історичні, політичні, правові, соціальні, економічні, культурні та духовні аспекти. Важливим компонентом державотворення є духовно-моральний складник, який забезпечує формування ціннісної бази суспільства, включаючи базові, національні, соціальні та духовні цінності. Капеланське служіння, зокрема греко-католицьких священнослужителів, відіграло і відіграє важливу роль у процесі державотворення. І це, зокрема, завдяки духовно-аксіологічному складникові. Українська Греко-Католицька Церква впродовж історії нашого народу завжди приділяє свою увагу опіці над усіма верствами населення, докладаючи для цього чималих зусиль.

Капеланство – одне із надважливих служінь, особливо в сучасності, тому йому приділяється чимала увага. Роль капелана у війську, згідно з ученням Церкви, полягає насамперед у його пастирському завданні – звершенні Таїнств та наданні духовної, моральної, психологічної й навіть фізичної опіки людям. Поряд із духовним аспектом не менш важливим, як зазначалось, є аксіологічний аспект. Цінності, які впливають із духовного складника, завжди позитивно впливатимуть не лише на життя людей, котрі плекатимуть їх, а й на процес становлення держави. Дослідження підтверджує, що капелани виконують не лише релігійно-пастирську функцію, а й впливають на моральний, психологічний та соціальний розвиток військовослужбовців, формуючи стійке, духовно зріле та патріотично налаштоване суспільство. Ця діяльність є важливою складовою частиною українського державотворення, позаяк сприяє розвитку свідомості суспільства, формуванню правової культури та забезпеченню морального порядку в державі. Отже, духовний та аксіологічний аспекти, реалізовані через капеланське служіння, становлять фундаментальну основу державотворення України.

Подальші наукові дослідження в цій сфері мають сприяти глибшому розумінню ролі духовних інститутів у розвитку суспільства, удосконаленню практик капеланської діяльності та інтеграції ціннісних орієнтирів у державну політику, що є запорукою стабільного та гармонійного розвитку української державності.

Список використаної літератури

1. Документи Другого Ватиканського Собору (1962–1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі / пер. з лат. ; Український католицький університет. Львів : Свічадо, 2023.
2. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: «Христос – наша Пасха». Львів, 2011.
3. Коник С.М. Державотворення як управлінська категорія *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2. С. 1–7. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12KSMDDUK.pdf> (дата звернення: 22.10.2025).
4. Коханчук Р. Історія. *Департамент військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ*. URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/istoriya/> (дата звернення: 04.10.25).
5. Нестерович В.Ф. Поняття «державотворення в Україні» та його сутнісні риси. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 83–91.

6. Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви (1989–2008). *Джерела християнського суспільного вчення та служіння, 1* / заг. рад. Л. Коваленко, Львів : УКУ, 2008.
7. Шептицький А. Наша державність. Як будувати рідну хату. ЦДІАЛ, Бібл., інв. № 756, Пастирське послання Митрополита Андрея Шептицького до духовенства (3 декретів АЕп Собору 1942), Львівські Архієпальні Відомості, [ЛІАєВ], Львів, 1942. С. 1–19.
8. Carey L. B. The utility and commissioning of spiritual carers. Cobb M, Puchalski C, Rumbold B, editors. *The Oxford Textbook of Spirituality in Health Care*. Oxford: Oxford University Press. 2012. Chapter 54. P. 397–408.
9. Linden M. V. d., Survey: Charles Tilly's Historical Sociology, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam. 2009. P. 237–274.
10. Lomachinska I. The phenomenon of military chaplaincy in the spiritual and worldview paradigm of modern Ukraine. *SKHID (EAST)*. 2022. Vol. 3, Issue 4. P. 36–42.
11. Schuhmann C., Pleizier T., Walton M. & Körver J. How Military Chaplains Strengthen the Moral Resilience of Soldiers and Veterans: Results From a Case Studies Project in the Netherlands. *Pastoral Psychology*. 2023. № 72. P. 605–624.
12. Tilly C. Mechanisms in Political Processes. *Annual Review of Political Science*. 2001. № 4. P. 21–41.
13. Tilly C. *Coercion, Capital, and European States, AD 990–1990* (Oxford, 1990).
14. Zоргdrager H. Patriotism, Peacebuilding and Patrons in Heaven: The Ukrainian Greek-Catholic Church in Times of War. URL: https://www.academia.edu/12081188/Patriotism_Peacebuilding_and_Patrons_in_Heaven_The_Ukrainian_Greek_Catholic_Church_in_Times_of_War(2March 2023). (дата звернення: 22.10.2025).

GREEK-CATHOLIC MILITARY CHAPLAINCY IN UKRAINE'S STATE-FORMATION SPIRITUAL AND AXIOLOGICAL ASPECTS

Andrii Kopystynskyi

*Ukrainian Catholic University,
Faculty of Philosophy and Theology,
Ivana Pavla II Avenue, 35a, 79070, Lviv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0009-7503-4188>.*

The article explores the spiritual and axiological dimensions of Ukraine's state-formation, with a particular focus on the service of Greek-Catholic chaplains in providing spiritual support to civilians and military personnel. The author analyzes theoretical approaches to the interpretation of the concept of "state-formation" within historical-philosophical, sociological, and theological discourses. In particular, the contribution of Charles Tilly to the development of the state-building concept is examined – namely, his understanding of it as a process encompassing the centralization of power, mobilization of resources, and development of administrative institutions. The evolution of Tilly's concept and his proposed developmental path is studied, moving from a unilinear approach to a mechanistic perspective that allows for an assessment of state-formation as a result of the interaction of numerous factors in various historical and social contexts.

The article highlights the unique character of Ukrainian state-formation as a centuries-long historical process closely intertwined with cultural, political, social, and religious factors that shape a distinctive national identity and the value foundation of the state. The author also examines the definitions of state-formation proposed by Ukrainian scholars, particularly S. M. Konyk and V. F. Nesterovych, who emphasize the multidimensional nature of this process and its axiological orientation.

Special attention is given to the role of Greek-Catholic chaplains in the development of the Ukrainian armed forces and society at large. The article reveals the essence of the chaplains' spiritual and pastoral ministry, their participation in shaping the moral, ethical, and spiritual values of army personnel, and their contribution to fostering patriotism, national consciousness, and solidarity. The study outlines the history of the revival of the institution of military chaplaincy in Ukraine since the 1990s, the establishment of UGCC structures providing pastoral care within the army, as well as the cooperation of chaplains with volunteers, benefactors, and religious communities amid contemporary challenges, particularly the war launched on Ukrainian territory by the Russian aggressor.

The article also emphasizes that the spiritual and axiological dimensions are fundamental to the process of state-formation, as they shape the moral foundation of the state and ensure the resilience of society in times of crisis. The importance of chaplaincy is underscored, as it promotes the affirmation of fundamental national, political, social, and spiritual values that constitute the basis of statehood and societal development. It is asserted that the combination of spiritual education, moral formation of the individual and the patriotic development of army personnel contributes to the strengthening of the state and its institutions.

Thus, the study underscores the importance of integrating the spiritual and axiological aspects into the state-formation process, defines the role of chaplains as key agents in forming the spiritual potential of society, and demonstrates that their ministry is an integral part of the development of Ukrainian statehood and national identity.

Key words: state-formation, chaplaincy ministry, spirituality, values.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025